

LASZLO HÁMORI:

Den farliga pacifismen

Med utgångspunkt i två nyutkomna böcker om Winston Churchill respektive Raymond Aron, Le Figaros världsberömda medarbetare, belyser dr jur Laszlo Hámori pacifismen under åren före andra världskriget. I Frankrike förlamades politikernas handlingskraft den gången av den starka förankring pacifismen hade hos de breda massorna, men detta ledde trots allt inte till nedrustning. I Storbritannien däremot var politikerna – och särskilt Labour-regeringen – anhängare av pacifismen och genomförde en nedrustning som Churchill kämpade emot. Det heter att historien inte upprepar sig och mycket har förändrats, men det urgamla önsketänkandet, kortsiktigheten och den sneda logiken är sig lik, skriver författaren.

Vid ett bordssamtal i början av 60-talet kallade Bernhard Tarschys Le Figaros världsberömda publicist Raymond Aron Frankrikes Herbert Tingsten. De två herrarnas levnadsbanor visade upp många gemensamma drag. Både var professorer i statsvetenskap och publicerade en rad synnerligen lärda böcker, hoppade över till publicistisk verksamhet och nådde de högsta topparna i detta yrke. Antagonismen mot Marx' lära från en vidsynt liberal basis och oavhängighet från de politiska partierna karakteriserade både Arons och Tingstens alster.

Raymond Aron föddes dock nio år senare än Tingsten och fransmannen fyller 77 år nu i vår och är i obruten aktivitet på vetenskapens och journalismens fält. Hans kritik mot politiska vedersakare har inte varit mindre skarpeggad än Tingstens men Aron fäktar inte med tung sabel utan med elegant värja.

I fjol arrangerade den franska televisionen som en hyllning en intervjuserie med den franska publicistikens grand vieil homme och två välmeriterade journalister frågade ut honom om hans långa levnadsbana och verksamhet. Programmen väckte så stor uppmärksamhet att de bandade samtalen publicerades av förlaget Julliard med titeln "Le spectateur engagé".

Den första intervjun och det första kapitlet i boken handlar om tiden före 1945. Efter avslutade studier vid Ecole normale supérieure (där han var årskamrat med Sartre) åkte den unge doktoranden till Tyskland. Vistelsen i den forne fiendens land betraktades då av de franska intellektuella som ett bevis på allvarligt menad pacifism. Men den våldsamma nationalismen som pacifisten Aron stötte

på vid de tyska universiteten verkade som en kalldusch på den unge fransmannen. Han stannade dock i Tyskland till Hitlers maktövertagande, studerade och föreläste vid universitetet i Köln och senare i Berlin. Återkommen till Paris försökte han inte upplysa sina landsmän om nazismens militära väsen. En jude saknade trovärdighet för en sådan uppgift i den av pacifism genomträngda atmosfären i den tidens Frankrike. Den som då hade föreslagit motstånd skulle överhuvudtaget ha blivit misstänkt för att vilja dra in Frankrike i ett krig, ursäktade sig Aron i intervjun.

I mars 1936 lät Hitler tyska trupper marschera in i Rhen-området, som enligt Versailles-fredsfördraget var en demilitariserad zon. Några få klarsynta franska politiker och intellektuella krävde att Frankrike energiskt – to m med militärens kraft skulle uppträda mot fördragsbrottet. Själve socialistledaren Leon Blum skrev i denna anda, men hans parti avtog tanken, liksom den övervägande majoriteten av fransmännen. Detta var sista chansen att stoppa Hitler utan ett krig, konstaterar Aron. Det är bevisat i dag att Hitler och den tyska militären utnyttjade aktionen som ett test och i händelse av de franska truppers uppmarsch skulle de tyska ha utrymt Rhen-området.

Överraskande nog försvarar Aron folkfront-regeringen som 1936–37 vägrade intervensera i det spanska inbördeskriget. En intervention skulle ha spaltat upp det franska samhället djupgående; det var ju bara socialistpartiets vänsterflygel, kommunisterna och en liten grupp av intellektuella som krävde intervention, den stora majoriteten däremot av-

slog tanken.

Aron betecknar München som en logisk följd av den utbredda pacifismen både i Frankrike och i Storbritannien. Han dementerar uppfattningen att den undermåliga upprustningen orsakade den franska krigsmaktens sammanbrott på våren 1940; felet låg på det psykologiska planet, i den av pacifism underminerade krigsmoralen.

Den franska och den engelska pacifismen hade dock på den tiden två skilda nämnare. Så som Raymond Aron vittnar om, fängslade tanken de breda massorna i Frankrike, men inte den politiska ledningen. Den pacifistiska stämningen förlamade politikernas handlingskraft, men ledde inte till nedrustning; varken Leon Blum eller hans borgerliga kolleger ämnade försvaga det franska försvaret. Däremot var man i England inom just det politiska etablissemanget, särskilt inom Labour-ledningen uppfylld av pacifistisk ideologi och tanken på avrustning.

Nedrustningen i Storbritannien

Den kände engelske historikern, Martin Gilbert, skildrar utvecklingen som resulterade i det brittiska försvarets utomordentligt svaga tillstånd vid tiden för den tjeckoslovakiska krisen och ett år senare vid krigsutbrottet. Gilberts nyligen utkomna bok, "Winston Churchill, The Wilderness Years" (Macmillan, London 1981) ger en detaljerad redogörelse för kampen som Churchill förde under sin "ödemark" dekad mot de efterföljande regeringarnas illusionistiska politik.

Under 20-talet, som man nu för tiden brukar benämna det glada, korsade brännande gränser varandra på den europeis-

ka kontinentens karta. De av de hämndlystna och giriga segermakterna dikterade fredsfördragen, som slutade det första världskriget, fyllde de besegrade med förbittrade revanschtankar, men även några av segrarna ställde territoriella krav mot varandra. Den högt uppskrivade nationalismen parad med de sociala problemen laddade atmosfären med explosiva partiklar. I England såg den politiska och den intellektuella eliten med fasa på det makabra spel som pågick på kontinenten, men betraktade också med viss svartsjuka Frankrikes dominerande ställning där. Eftersom ingen kunde hitta någon annan lösning, fastnade man för idén om nedrustning i den blåögda barnatron att det skulle vara vapnen som gjorde krig och inte människorna.

Under hela 20-och 30-talen betydde utrikespolitik för de flesta engelska politiker propaganda för nedrustning och sammankallande av internationella konferenser för detta ändamål. Redan den konservativa regeringen minskade flottans budget 1926 med hänvisning till en internationell överenskommelse vilken ingen annan stat brydde sig om. Den riktiga nedrustningen tog dock sin början 1929 när Labour kom till makten efter en valseger. Den nye premiärministern Ramsay MacDonald ställde nedrustningen i medelpunkten för sin politik och det första offret för den blev marinen. Churchill protesterade i flera retoriska mästerverk i underhuset, men utan framgång; inte bara Labour utan också liberalerna och de flesta av de konservativa ledamöterna röstade för förslaget. Två år senare, efter nazisternas framryckning vid valen i Tyskland, höjde Churchill återigen varningens ord, men MacDo-

nald påstod att hotet inte skulle komma från Tyskland, faran var, enligt honom, den provokativt stora krigsberedskapen i Frankrike.

Trots Churchills ständigt återkommande varningar kunde Londonregeringen inte befria sig från illusionerna, inte ens efter Hitlers maktövertagande och inte heller när den tyska delegationen tågade ut från nedrustningskonferensen i oktober 1933. 1935 skröt Hitler med att den tyska industrin var i stånd att bygga 100 krigsflygplan varje månad och som svar på det arrangerade Churchill en omfattande kampanj för att den i skymundan vegeterande Royal Air Force skulle återupprättas. Den konservativa Baldwin-regeringen gick ganska motvilligt med på en till 500 plan begränsad upprustning. Det hjälpte inte ens att Baldwin försäkrade att RAFs styrka inte skulle överstiga tyskarnas, oppositionen i underhuset bekämpade förslaget, som av labourledaren Attlee stämplades som militaristiskt och imperialistiskt.

Under den följande tiden måste även de engelska politikerna inse att Hitler inte delade deras förtjusning över en allmän nedrustning, men då hittade man i London en ny trollformel; appeasement. Man övertygade sig själv och försökte också övertyga allmänheten om att om Hitlers mer eller mindre berättigade krav uppfylldes, skulle fredens sol återigen skina. Churchill och en liten krets kring honom blev dock inte övertygad och kämpade i ord och skrift outtröttligt mot eftergiftspolitik. Det enda resultatet blev att den oangenäme bråkstaken drevs allt längre ut i den politiska ödemarken. Och så kom München-överenskommelsen i september 1938, kronan på

pacifismen och eftergiftens politik – och andra världskriget ett år efteråt.

Man brukar säga att historien upprepar sig inte och det är troligen också sant. Faktum är att 1980-talets värld visar en helt annorlunda bild än femtio år tidigare, Leonid Brezjnev liknar inte det minsta Adolf Hitler och Deng Xiaoping ännu mindre Benito Mussolino. Bara det

gamla, ja, urgamla önsketänkandet, kortsiktigheten och den sneda logiken, som har gått i arv hos allt flera västeuropeer, är sig lik. Visst har troende pacifister goda intentioner, det kan man inte förneka. Samuel Johnson lärde oss dock att vägen till helvetet är stenlagd med goda föresatser.